

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Securitate 9(2) (2019)

ISSN 2657-8549

DOI 10.24917/26578549.9.2.3

Edyta Sadowska

ORCID ID 0000-0003-3111-2796

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Myśl transhumanistyczna w perspektywie bezpieczeństwa człowieka. Szansa na rozwój czy realne zagrożenie dla populacji ludzkiej?

Dynamika postępu naukowo-technicznego w dziedzinach związanych z biologią człowieka wydaje się wciąż przyspieszać. XXI wiek określany często jako wiek postępu, głównie w dziedzinach biotechnologii, niesie ze sobą wiele nowych problemów i wyzwań, przed którymi staje współczesny człowiek¹. Greccy herosi i nitzheński postczłowiek nabierają realnych kształtów, przestając być jedynie mrzonką futurologów i jak twierdził J. Huxley – praojciec idei transhumanizmu – stają się nową wiarą w gatunek ludzki, a antropocentryzm podejmowanych zagadnień zmusza do głębszej refleksji nad źródłem myśli, jej korzeniami, rozwojem i przyszłością, jako integralną kwestią związaną z człowiekiem². Praca ma na celu przedstawienie koncepcji transhumanizmu, podstawowych idei i ich krytyki w odniesieniu do bezpieczeństwa człowieka. Wykorzystano metodę analizy treści, opierając się na źródłach zarówno polskich, jak i zagranicznych, głównie francuskojęzycznych. Zasygnalizowanie podejmowanych problemów w opinii autorki powinno stać się przyczynkiem do szerokiej i interdyscyplinarnej dyskusji akademickiej, mającej wpływ na kształtowanie polityki bezpieczeństwa.

Transhumanizm (choć stosunkowo powoli) zajmuje coraz ważniejsze miejsce w dyskursach toczących się zarówno w środowiskach akademickich, ale i coraz częściej politycznych, gospodarczych czy też społecznych³. Pomimo braku właściwej naukowej semantyki, bioproblematyka staje się obecna w życiu współczesnego człowieka (genetyka medyczna, współczesne technologie), przestając tym samym być wyłącznie domeną futurologów i *science fiction*, a stając się poważnym wyzwaniem, mogącym prowadzić do znaczących zmian ewolucyjnych i cywilizacyjnych. Rozwój i postęp technologiczny z biegiem czasu zawsze nabierają ambiwalentnego charakteru, dlatego pogłębiona refleksja, pozbawiona zabarwień natury emocjonalnej

1 D. Bourg, A. Papaux, *Des limites du principe de précaution: OGM, transhumanisme, et détermination collectives de fins*, „Economie public, public economics” no 21 (2007/2), s. 118.

2 G. Hołub, P. Duchliński, *Ulepszanie człowieka. Perspektywa filozoficzna*, Akademia Ignatianum, Kraków 2018, s. 12.

3 O. Dard, *Aux origines du mot transhumanisme*, *Hal Archiveouvertes*, on-line: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01618448/document>, s. 2. [dostęp: 04.12.2018].

staje się konieczna dla wytworzenia właściwych reakcji zarówno na gruncie moralnym, jak i przede wszystkim naukowym oraz prawnym⁴.

Transhumanizm jest na gruncie polskim tematem poruszonym niezwykle rzadko, w zasadzie pozostaje on pomijany i katalogowany wciąż jako futurologia i *science fiction*, podczas gdy na świecie powstają poświęcone mu odrębne katedry na Uniwersytetach (Future of Humanity Institute na Uniwersytecie Oxford) czy też think-tanki (IEET Institut for Ethics and Emerging Technologies). Czołową rolę odgrywają tu ośrodki Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych. Niniejszy artykuł powstały na podstawie analizy treści prowadzonej na bazie dostępnej literatury, głównie polskiej i francuskojęzycznej, ma na celu przybliżenie historii oraz istoty myśli transhumanistycznej. Transhumanizm jako problem coraz częściej poruszany i kulturowo wpływowy musi być poddany krytycznej i interdyscyplinarnej refleksji. Opinia publiczna pozbawiona wkładu dyskusji akademickiej nie ma możliwości wyrobienia racjonalnego zdania w badanej, przedmiotowej sprawie⁵. Zainteresowanie tematem wszystkich środowisk naukowych zajmujących się bezpośrednio antropologią zarówno fizyczną, jak i kulturową staje się koniecznością w kształtowaniu polityki bezpieczeństwa⁶.

Dyskusja nad transhumanizmem winna rozpocząć się od konceptualizacji przynajmniej podstawowych zagadnień, pozwalających stworzyć siatkę pojęciową, na bazie której badaną myśl można poddać analizie. Interdyscyplinarność pojęcia, rozmycie i nieostre definicje, a także znikome odwołania do literatury polskiej nie ułatwiają pracy nad podejmowanym tematem. Nazwa „transhumanizm” wywodzi się od neologizmu *transhuman* i pierwotnie była używana do określenia człowieka, któremu wciąż, analogicznie do okrętu Tezeusza w opowieści Plutarcha, wymieniały narządy (w okręcie deski). Filozoficzne pytanie brzmiało: czy statek wciąż był tym samym statkiem? Analogicznie w transhumanizmie coraz częściej rodzi się pytanie: czy człowiek wciąż jest człowiekiem? Pytania o tożsamość są podstawowymi refleksjami dyskursu transhumanistycznego⁷.

Najogólniej można zdefiniować transhumanizm jako: „filozofię, której istotą jest wykorzystanie techniki do przewyżczenia biologicznych ograniczeń człowieka i poprawy ludzkiej kondycji [...] Transhumanizm postuluje maksymalne rozwijanie i upowszechnianie techniki, tak by wspomniane całkowite przewyżczenie i ulepszenie człowieka mogło nastąpić jak najszybciej”⁸. N. Bostrom, autor *Manifestu transhumanistycznego* w jednym z wywiadów słusznie zaznacza, że jest on ruchem [transhumanizm] opisującym nie tylko możliwości użycia technologii,

4 G. Hottois, *Humanisme, transhumanisme, posthumanisme*, https://iatranshumanisme.com/wp-content/uploads/2015/11/arti10_gilberthottois.pdf, s. 140 [dostęp: 04.12.2018].

5 Ibidem, s. 149.

6 Ibidem, s. 142.

7 T. Dubarry, J. Hornung, *Qui sont les transhumanistes?* Sens public, https://www.sens-public.org/IMG/pdf/SensPublic_Catherine_et_Christophe_Larrere_Animal-machine.pdf, [dostęp: 03.12.2018], s. 3.

8 P. Głowacka, K. Kowalska, H. Walkowiak, M. Janczarzyk, M. Klichowski, *Jaka wizja edukacji wyłania się z transhumanistycznego chaosu?*, „Podstawy Edukacji” 2015, t. 8, s. 155.

ale podkreślającym także „potrzebę fundamentalnej poprawy kondycji ludzkiej”⁹. Nitzsheańskie odwołania do nadczłowieka, jako dominującego ewolucyjnego celu i idei konstrukcji postczłowieka („ja Was nauczę nadczłowieka. Człowiek jest czymś, co pokonanym być powinno”) stały się podstawą formowania myśli¹⁰. Człowiek, który dokonuje wyboru ulepszenia swojego ciała i poszerzenia swoich możliwości poznawczych staje się transcłowiekiem, oderwanym od dotychczasowych cech warunkujących jego człowieczeństwo o poszerzonej choć jednej zdolności gatunkowej: zdrowotnej, poznawczej bądź emocjonalnej¹¹. Ewolucja biologiczna na drodze postępu ma zostać całkowicie zastąpiona kontrolowaną przez człowieka (przynajmniej w zamyśle) ewolucją naukowo-techniczną¹². Już dziś, powołując się na idee wolności morfologicznej, wiele jednostek warunkuje swoje szczęście i dobrobyt, uzależniając je od narzędzi technologicznych.

Głównie filozoficzne zainteresowanie (pomijając właściwe nauki przyrodnicze) problemem znacząco zawęża jego rozumienie i odbiór społeczny, a ciągłe umiejscawianie transhumanizmu na płaszczyźnie *science fiction*, a nie w realnej przestrzeni badawczej, prowadzi do postrzegania go bardziej jako wizji projektującej, aniżeli logicznego, popartego argumentacją naukowego wywodu. Interdyscyplinarne spojrzenie na podejmowaną tematykę, chociażby z perspektywy bezpieczeństwa jednostki rozumianej w sposób długofalowy, niebawem stanie się podstawą w modelach prowadzonej polityki bezpieczeństwa. Konieczne staje się postawienie pytań dotyczących konsekwencji jakie niosą za sobą technologiczne udoskonalenie człowieka, cyborgizacja, dylematy związane z możliwym nowym podziałem społeczeństwa i wytworzeniem odmiennej stratyfikacji społecznej, a także określenie granic interwencji w naturę człowieka i jej biologiczną ewolucję, a co za tym idzie koniecznością redefinicji człowieka¹³. Idea transhumanizmu nie narodziła się wraz z rozwojem nauk technicznych i biologicznych pozwalających na większą ingerencję człowieka w swoją naturę. Greckie mity o tytanach i herosach były niczym innym jak obrazem marzeń człowieka o przekroczeniu ograniczeń, jakie daje nam ciało ludzkie i dążeniem do tego, co boskie. Nadludzka siła, marzenia o życiu bez cierpienia i bólu, nieśmiertelność, udoskonalenie człowieka zarówno w jego sferze cielesnej, jak i intelektualnej i psychicznej zawsze były obecne w myśli ludzkiej. Potrzeba rozwoju stała się motorem napędowym postępu. Ewolucja rozpatrywana jest jako ciągły proces doskonalenia się człowieka, transhumanizm jest zatem jednym ze składowych tego procesu¹⁴. Będąc konwergencją nanotechnologii, biotechnologii,

9 N. Bostrom, *Transhumanizm jest sposobem myślenia o przyszłości*, „Filozofuj!” 2017, nr 6 (18), s. 26.

10 F. Nietzsche, *Tak mówi Zaratustra*, tłum. G. Sowińska, Kraków 2005, s. 8.

11 M. Soniewicka, *Transhumanizm: kilka uwag na temat filozoficznych źródeł sporu o ideę biomedycznego ulepszenia moralnego*, „Ethics in Progress” no 1, s. 39.

12 K. Szymański, *Czy od transhumanizmu można uciec?*, „Filozofuj!” 2017, nr 6 (18), s. 13.

13 M. Beaufils-Marquet, *Le transhumanisme, nouvelle chimere du XXI eme siècle*, http://www.etopia.be/IMG/pdf/2016_06_etopia_le_transhumanisme_nouvelle_chimere_du_xxieme_siecle.pdf, s. 2–6, [dostęp: 03.12.2018].

14 K. Szymański, *Transhumanizm w kontekście stanowisk historycznych*, <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/11030/Transhumanizm%20w%20kontek%20cie.pdf?sequence=1>, s. 27, [dostęp: 04.12.2018].

sztucznej inteligencji i kognitywistyki, dokonuje się za sprawą współpracy czterech dziedzin określanych akronimem GRIN, a mianowicie: genetyki, robotyki, informatyki i nanotechnologii¹⁵. Trzy główne cele definiują procesy wynikające z transhumanizmu: terapia, która nie budzi zastrzeżeń natury moralnej i etycznej, zwiększenie wydajności fizyczno-psychiczno-intelektualnej człowieka (co budzi zastrzeżenia natury etycznej) oraz, budząca najwięcej kontrowersji, transformacja natury człowieka. Transhumanizm jest w rozumieniu Maxa Mora ruchem filozoficznym i naukowym, który za pomocą dostępnych mu środków postuluje wykorzystanie technologii do zwiększenia możliwości człowieka i przekroczenie przez niego naturalnych i ewolucyjnych barier. Jak zauważa K. Szymański: „Transhumanizm jest gałęzią filozofii, która stara się skierować nas w stronę kondycji postludzkiej. [...] Postuluje wykorzystywanie nauki oraz technologii – głównie neurobiologii, biotechnologii i nanotechnologii – w celu przewyższenia ludzkich ograniczeń oraz polepszenia kondycji ludzkiej”¹⁶. W ten sposób w przyszłości nastąpić ma era postczłowieka. Podstawową ideą transhumanizmu staje się zatem immortalizm z abolicjonizmem bioetycznym, dążący do znaczącego polepszenia warunków i jakości życia ludzkiego. Transczłowiek jest łącznikiem pomiędzy człowiekiem a postczłowiekiem, którego konstrukcja opiera się zarówno na zmianach na płaszczyźnie genetycznej, jak i technoprogresywnej, tworząc hybrydę cyborgizacji¹⁷.

Do najważniejszych nurtów transhumanizmu wpisać należy: singularitarianizm, immortalizm i abolicjonizm bioetyczny¹⁸. Singularitarianizm oznacza osobliwość, nurt kojarzony głównie z pracami R. Kurzweila – *Nadchodzi osobliwość*. *Singularity* funkcjonujące głównie w naukach ścisłych zostało metaforycznie użyte do określenia momentu, który wiąże się z takimi osiągnięciami na polu naukowym, które doprowadzą do zerwania ciągłości ewolucji. Jak opisuje to S. Ulman: „kiedy ta osobliwość nadejdzie, życie człowieka – tak jak je dziś rozumiemy – nie będzie już mogło istnieć”¹⁹. I jak twierdzi jeden z przedstawicieli nurtu V. Vinge: „Wkrótce potem era człowieka skończy się”²⁰. Drugim nurtem jest immortalizm, który jak sama nazwa wskazuje oznacza dążenie do nieśmiertelności. Fizyczne przedłużanie ludzkiego życia, polegające na eliminacji komórek zagrażających zdrowiu i życiu ludzkiemu, ich rewitalizacji i ewentualnej wymianie, stanowi podstawę myśli. Znaczenia nabiera także *mind upoading*, emulacja mózgu, która choć nie zapewnia fizycznej egzystencji to przenosi ją w stan niebiologiczny, przez niektórych nazywany stanem postbiologicznym (post w odniesieniu do oderwania od cielesności i biologii do wyższego stanu), opierający się na środowisku technologicznym. Powiązany z nurtem immortalizmu jest abolicjonizm bioetyczny, którego głównym założeniem

15 B. Jousset-Couturier, *Le transhumanisme. Faut-il avoir peur de l'avenir?*, „Eyrolle” 2016, s. 3.

16 K. Szymański, *Transhumanizm*, „Kultura i wartości” 2015, nr 13, s. 134.

17 M. Klichowski, *Narodziny cyborgizacji. Nowa eugenika, transhumanizm i zmierzch edukacji*, Poznań 2014, s. 105.

18 Ibidem, s. 105.

19 J. Łepkowski, *Transhumanizm – nowa religia?*, https://www.researchgate.net/profile/Jerzy_Lepkowski2/publication/326915120_Transhumanizm_-_nowa_religia/links/5b6c2d3ba6fdc-c87df700dba/Transhumanizm-nowa-religia.pdf?origin=publication_detail, s. 20, [dostęp: 03.12.2018].

20 Ibidem, s. 20.

jest ograniczenie cierpienia ludzkiego i doprowadzenie człowieka do stanu technonirwany, za którym opowiada się między innymi D. Pearce, zwolennik utopijnych leków mających zapewnić szczęście²¹. Przeciwnicy abolicjonizmu bioetycznego odnoszą się głównie do kształtu tożsamości człowieka, jaki nabierze ona w sytuacji całkowitej eliminacji bólu i cierpienia z ludzkiej egzystencji.

Myśl tanshumanistyczna a eugenika

Ruch znany dziś jako H+ wywodzi się z bogatej w wielowiekową tradycję myśli eugenicznej. Począwszy od starożytnego podejścia prowadzącego do eliminacji ułomnych i chorych (tradycje plemienne, platońskie), a także wspierania rozmnażania się jednostek o dobrym zdrowiu (Platon, Arystoteles), koncepcje te stały się pierwowzorem pozytywnej i negatywnej myśli eugenicznej. Ekonomiczne, demagogiczne, despotyczne idee miały wpływ na jej kształtowanie się i odmiany. Wydarzenia, jakie przyniósł okres nazistowskich rządów w Niemczech i wykorzystanie eugeniki do celów związanych z masową eksterminacją Żydów i innych nacji nie spełniających wymogów rasy panów doprowadziły do etycznego odrzucenia eugenicznych idei²². Myśl ta jednak nie umarła, ale, jak zauważa M. Klichowski, chwilowo poddała się hibernacji²³. A jak zaznaczył J. Crow: „Jeśli eugenika to brzydkie słowo, musimy znaleźć inne, które oznacza to samo”²⁴. Kryptoeugenika, która przejawiała się w ruchach związanych z rozwojem badań genetycznych, a także postulowała medyczny zwrot w stronę eugeniki pozytywnej, opartej na chęci eliminacji chorób i ludzkiego cierpienia stanowi początek nowej eugeniki.

Rozwój eugeniki genetycznej w XX w., jak twierdzą niektórzy badacze, był okresem o „nieuświadomionym eugenicznym szkielecie poznawczym”²⁵. Reprogenetyka, nazywana często ultraeugeniką, a stanowiąca w swych dążeniach apogeum idei eugenicznych prowadzących do zupełnej eliminacji genetycznego przypadku i dążąca wraz z inżynierią genetyczną do intencjonalnego projektowania jednostek ludzkich, poprzez modyfikacje zarówno komórek somatycznych, jak i linii zarodkowych staje się jakby przyczynkiem do powstawania myśli H+ i projektu nowej puli genowej populacji²⁶. Edycja genów, sekwencjonowanie DNA, metoda CRISPS – i wiele innych odkryć genetycznych i biologicznych, a także poszerzanie możliwości technologicznych doprowadziły do powstania nowej eugeniki, której nadbudową jest właśnie transhumanizm.

21 P. Głowacka, K. Kowalska, H. Walkowiak, M. Janczarzyk, M. Klichowski, *Jaka wizja edukacji wyłania się z transhumanistycznego chaosu?...*, s. 155.

22 K.Gerard-Giesen, *Transhumanisme et génétique humaine, La critique de transhumanisme*, <https://iatranshumanisme.com/2015/08/21/humanisme-et-transhumanisme-lhomme-en-question/>, s.17, [dostęp: 03.12.2018].

23 M.Klichowski, *Narodziny cyborgizacji...*, s. 105.

24 M. Meehan, *The Triumph of Eugenics in Prenatal Testing*, <https://meehanreports.com/eugen-PT-pt1.htm>, [dostęp: 03.12.2018].

25 M. Klichowski, *Narodziny cyborgizacji...*, s. 105.

26 W. Thomas, *Le transhumanisme. Vers une humanité augmentée?* http://www.reflexions.uliege.be/upload/docs/application/pdf/2016-01/article_vulgarisation.v3.pdf, [dostęp: 03.12.2018].

Transhumanizm – szansa czy zagrożenie dla ludzkości?

Prześledzenie myśli transhumanistycznej zarówno z perspektywy biokonserwatystów, jak i transhumanistów pozwoli na wypracowanie zdania pozbawionego zbędnych uprzedzeń (kulturowych czy też religijnych), ale także wolnego od entuzjastycznego zaangażowania. Czysto naukowe podejście i przeanalizowanie źródeł myśli, jej istoty, przyczyn rozwoju oraz konsekwencji staje się koniecznym wymogiem, przed którym stają zarówno decydenci, jak i społeczeństwo.

Pierwsze znaczące sprzeciwów biokonserwatystów wiązały się z projektem sekwencjonowania genomu ludzkiego – Human Genom Project – mającym na celu doprowadzenie do odkrycia i zrozumienia mechanizmów kodujących w DNA²⁷. M. Faleńczyk w opracowaniu *Transhumanizm czy humanizm. Krytyczne spojrzenie na nową ideologię* stwierdza, że: „Zjawisko transhumanizmu w niedalekiej przyszłości spowoduje znaczące zmiany w rozumieniu antropologii, a to z kolei może wywołać nieodwracalne zmiany społeczne”. Stosunek do idei transhumanistycznej jest ambiwalentny, w opinii przeciwników poszerzona wiedza genetyczna może zostać wykorzystywana nie tylko w medycynie terapeutycznej. Z jednej strony bowiem postęp pozwala człowiekowi przezwycięzać ograniczenia wynikające z chorób i innych ułomności, ograniczając cierpienie ludzkie, z drugiej jednak – może prowadzić do poważnego zagrożenia generowanego w kręgu utopijnych wizji nowego człowieka i społeczeństwa zdominowanego przez skrajną hierarchizację. Nowa stratyfikacja społeczeństwa może prowadzić do znacznego naruszenia podstawowej wartości ludzkiej, jaką jest przyrodzona godność, a pojawienie się nowej klasy społecznej – digitariatu – przyczynić się do nowych podziałów. J. Habermas, przedstawiciel posthumanizmu dystopijnego, zwraca uwagę na możliwość dezintegracji ludzkiej wspólnoty moralnej, wprowadzenie asymetrii w relacjach międzyludzkich i naruszanie egalitarnego charakteru chociażby w relacjach rodzic-dziecko w odniesieniu do hiperrodzicielstwa.

Poddając rozważaniu zagrożenia związane z transhumanizmem i cyborgizacją jednostki ludzkiej, koniecznie należy zadawać pytania o przyszłość społeczeństwa, które tworzą ludzie²⁸. O nowe wartości, czy równość w dostępie do nowinek. Pytania te dotyczą także immortalizmu i problemów związanych z kognitywistyką. Jak słusznie zauważa T. Grabińska konieczne staje się skupienie i rozważenie dwóch ważnych procesów, które ze sobą interferują, a mianowicie dehumanizacji człowieka i humanoidyzacji technologii²⁹. Oderwanie od powszechnej dotąd naturalistycznej wizji człowieka ograniczonego biologicznymi przystosowaniami, generowanymi przez ewolucję i przejście do wolnego postczłowieka, związanego z biotechnologią, wymusza niejako na społeczeństwie redefinicję dotychczasowych trendów i utworzenie nowej hierarchii wartości.

27 D. Misztal, *Natura ludzka w narracji posthumanizmu dystopijnego*, „Humanistyka i Przewodnictwo” 2017, 23.

28 E. Kleinpeter, *Présentation générale. L'homme face a ses technologies: augmentation, hybridation, (trans)humanisme*, www.iscc.cnrs.fr/IMG/pdf/intro_humain_augmente.pdf?1116, s. 28, [dostęp: 03.12.2018].

29 T. Grabińska, *Zagrożenia bezpieczeństwa społecznego w ideologii transhumanizmu*, „Kultura Bezpieczeństwa, Nauka – Praktyka – Refleksje” 2015, nr 18, s. 52–73.

Transhumanizm należy bowiem rozpatrywać nie wyłącznie w futurologicznie brzmiących hasłach biotechnologicznych, ale także w ich podstawowych formach, takich jak chociażby medycyna kosmetyczna, chirurgia plastyczna, doping sportowy czy psychiatria. Podejście do zagrożeń wynikających z rozwoju biotechnologii wiąże się także bezpośrednio z interpretacją jakiej użyjemy. Stosując interpretacje woltaryzmu technologicznego, do odkryć nauki podchodząc będziemy z dużą dozą optymizmu, mając na uwadze, że w każdym momencie, w którym chcemy możemy zatrzymać procesy rozwoju. Determinizm technologiczny jest przeciwny tej wersji – wprost tłumaczy, iż zainicjowane przez człowieka procesy prowadzą do pełnej ich autonomizacji i niezależnienia od kontroli człowieka.

W pogłębionej refleksji nad podjętym problemem warto odnieść się do argumentów zarówno reprezentantów stanowiska biokonserwatywnego, jak i transhumanistycznego. Pierwsi, na czele z często przywoływanym futurologiem japońskim F. Fukujamą, odnoszą się głównie do zagrożeń, z którymi bezpośrednio wiąże się idea posthumanizmu dystopijnego, której zwolennicy są przeciw wykorzystywaniu zdobyczy techniki do działań naruszających postulaty moralne (konstrukty prawne i moralne ugruntowane w naturze ludzkiej) oraz polityczne³⁰. Biokonserwatyści odnoszą się głównie do efektów ubocznych procesów biotechnologicznych, wpływu wszelkich ulepszeń na psychikę człowieka (jak np. brak cierpienia i bólu), które mogą w późniejszej fazie prowadzić do zaburzeń tożsamości człowieka etc. W koncepcji antyprogresywistycznej, opartej na myśl J.J. Rousseau, postęp prowadzi nie do rozwoju, lecz do stopniowego upadku³¹. Jednym z czołowych przeciwników transhumanizmu jest L. Kass, według którego dekontekstualizacja wielu praktyk biotechnologicznych prowadzi do pozbawienia człowieka wartości moralnej i godności istoty ludzkiej. Nieco inaczej koncepcje natury ludzkiej rozumie M. Sandel, odwołujący się w swoich rozważaniach do koncepcji życia ludzkiego jako daru, który ciągle ulepszany i pozbawiany genetycznej przypadkowości traci swój charakter. Według filozofa rozwój biotechnologii i manipulacje genetyczne oznaczają „pewnego rodzaju hipersprawczość, prometejską ambicję dostosowania natury również ludzkiej do naszych celów i pragnień”. J. Habermas, odnosząc się do modelowania ludzkiej natury twierdzi, iż „inżynieria genetyczna, która instrumentalizuje i optymalizuje biologiczne podstawy ludzkiej egzystencji zagraża ludzkiej wolności”³².

Entuzjaści rozwoju technologicznego i jego łączenia z życiem ludzkim zwracają uwagę na tę rewolucję jako kolejny szczebel w ewolucji człowieka i traktują ją jako jeden z naturalnych procesów rozwoju. Parafrazując przytaczaną już wcześniej metaforyczną myśl F. Nietzchego, dążą do pokonania ludzkich ograniczeń: „Człowiek jest czymś co pokonane być powinno”³³. Spór na tej linii trwający od wieków, bo tożsamy ze sporem pomiędzy naturalistami a antynaturalistami, dotyczy koncepcji bytu i jednostki ludzkiej, odwołując się głównie do idei godności i istoty ludzkiej.

30 F. Fukujama, *Koniec człowieka. Konsekwencje rewolucji biotechnologicznej*, Kraków 2004.

31 K. Szymański, *Transhumanizm...*, s. 134.

32 M. Soniewicka, *Czemu ulepszanie genetyczne budzi sprzeciw?*, „Filozofuj!” 2017, nr 6 (18), s. 20.

33 F. Nietzsche, *Tak mówi Zaratustra*, tłum. G. Sowińska, Kraków 2005, s. 9.

Podsumowanie

Idea transhumanizmu wiążąca się z udoskonaleniem człowieka z jednej strony staje się naturalną, kolejną fazą rozwoju i szeroko rozumianego postępu. Z drugiej strony jednak staje się realnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa jednostek ludzkich, a w długofalowym ujęciu nawet populacji ludzkiej. Analiza i poznanie argumentacji przedstawicieli poszczególnych nurtów i koncepcji w obrębie idei transhumanizmu, zarówno z perspektywy postępowej grupy badaczy, jak i od strony przeciwników ingerencji w biologię i naturę ludzką skupionych w ramach nurtu określanego jako posthumanizm dystopijny, staje się właściwą reakcją na zachodzące w dzisiejszym świecie zmiany. Postęp, nabierając współcześnie szalonego wręcz tempa, wymaga szybkiej reakcji ze strony środowisk naukowych, prowadzących do refleksji zarówno na gruncie społecznym, jak i politycznym. R. Tokarczyk dekadę temu pisał już o konieczności stworzenia nowych ram prawnych – biojurysprudencji jako odpowiedzi na rozwój współczesnej medycyny i powstałą lukę prawną.

Bez wątplenia skąpa polska literatura na podjęty temat wymaga dalszych usystematyzowanych badań, które pozwolą na szerokie i interdyscyplinarne poznanie problemu, który w zaskakującym tempie przestaje być futurologią i wkracza w ludzkie życie. Posthumanizm często pomijany zarówno w dyskursie akademickim, jak i społecznym jest tematem o wysokiej wartości poznawczej, a przede wszystkim z uwagi na swój antropocentryczny charakter o niezwykle istotnej wadze społecznej. Nie sposób w krótkiej analizie poddać szerokiej refleksji idee i jej krytykę, artykuł miał na celu jednak zasygnalizowanie istotnych procesów i problemów (zagrożeń i szans), jakie stawia przed współczesnymi dzisiejszy świat.

Bibliografia

- Beaufils-Marquet M., *Le transhumanisme, nouvelle chimère du XXIème siècle*, on-line: http://www.etopia.be/IMG/pdf/2016_06_etopia_le_transhumanisme_nouvelle_chimere_du_xxieme_siecle.pdf, [dostęp: 03.12.2018].
- Bostrom N., *Transhumanizm jest sposobem myślenia o przyszłości*, „Filozofuj!” 2017, nr 6 (18).
- Bourg D., Papaux A., *Des limites du principe de precaution: OGM, transhumanisme, et determination collectives de fins*, „Economie public, public economics” no 21 (2007/2).
- Dard O., *Aux origines du mot transhumanisme*, Hal Archiveouvertes, on-line: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01618448/document>, [dostęp: 04.12.2018].
- Dubarry T., Hornung J., *Qui sont les transhumanistes?* Sens public, on-line: https://www.sens-public.org/IMG/pdf/SensPublic_Catherine_et_Christophe_Larrere_Animal-machine.pdf, [dostęp: 03.12.2018].
- Fukujama F., *Koniec człowieka. Konsekwencje rewolucji biotechnologicznej*, Kraków 2004.
- Gerard-Giesen K., *Transhumanisme et genetique humaine, La critique de transhumanisme*, on-line: <https://iatranshumanisme.com/2015/08/21/humanisme-et-transhumanisme-lhomme-en-question/>, [dostęp: 03.12.2018].
- Grabińska T., *Zagrożenia bezpieczeństwa społecznego w ideologii transhumanizmu*, „Kultura Bezpieczeństwa, Nauka – Praktyka – Refleksje” 2015, nr 18.
- Jaka wizja edukacji wyłania się z transhumanistycznego chaosu?* „Podstawy Edukacji” 2015, t. 8.

- Głowacka P., Kowalska K., Walkowiak H., Janczarczyk M., Klichowski M., *Jaka wizja edukacji wyłania się z transhumanistycznego chaosu?* „Podstawy Edukacji” 2015, t. 8.
- Hołub G., Duchliński P., *Ulepszanie człowieka. Perspektywa filozoficzna*, WAM, 2018.
- Hottois G., *Humanisme, transhumanisme, posthumanisme*, on-line: https://iatranshumanisme.com/wp-content/uploads/2015/11/arti10_gilberthottois.pdf, [dostęp: 04.12.2018].
- Jousset-Couturier B., *Le transhumanisme. Faut – il avoir peur de l’avenir?* Eyrolle, 2016.
- Kleinpeter E., *Presentation generale. L’homme face a ses technologies: augontation, hybridation, (trans)humanisme*, on-line: www.iscc.cnrs.fr/IMG/pdf/intro_humain_augmente.pdf?1116, [dostęp: 03.12.2018].
- Klichowski M., *Narodziny cyborgizacji. Nowa eugenika, transhumanizm i zmierzch edukacji*, Poznań 2014.
- Łepkowski J., *Transhumanizm – nowa religia?* On-line: https://www.researchgate.net/profile/Jerzy_Lepkowski2/publication/326915120_Transhumanizm_-_nowa_religia/links/5b6c2d3ba6fdcc87df700dba/Transhumanizm-nowa-religia.pdf?origin=publication_detail, [dostęp: 03.12.2018].
- Meehan M., *The Triumph of Eugenics in Prenatal Testing*, on-line: <https://meehanreports.com/eugen-PT-pt1.htm>, [dostęp: 03.12.2018].
- Misztal D., *Natura ludzka w narracji posthumanizmu dystopijnego*, „Humanistyka i Prawoznawstwo” 23, Olsztyn 2017.
- Nietzsche F., *Tak mówi Zaratustra*, tłum. G. Sowińska, Kraków 2005.
- Soniewicka M., *Transhumanizm: kilka uwag na temat filozoficznych źródeł sporu o ideę biomedycznego ulepszenia moralnego*, „Ethics in Progress” no 1.
- Szymański K., *Czy od transhumanizmu można uciec?* „Filozofuj!” 2017, nr 6 (18).
- Szymański K., *Transhumanizm w kontekście stanowisk historyzoficznych*, on-line: <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/11030/Transhumanizm%20w%20kontek%20cie.pdf?sequence=1>, [dostęp: 04.12.2018].
- Szymański K., *Transhumanizm*, „Kultura i wartości” 2015, nr 13.
- Soniewicka M., *Czemu ulepszanie genetyczne budzi sprzeciw?* „Filozofuj!” 2017, nr 6 (18).
- Thomas W., *Le transhumanisme. Vers une humanite augmontee?* On-line: http://www.reflexions.uliege.be/upload/docs/application/pdf/2016-01/article_vulgarisation.v3.pdf, [dostęp: 03.12.2018].

Transhumanistic thought in the perspective of human security. A chance for development or a real threat to the human population

Abstract

The modern development of medicine that offers tools and techniques due to which it is possible to overcome human limitations and improve the quality of human life, ceases to be a design vision and becomes reality. The purpose of the work is to present the concept of transhumanism, basic ideas and their criticism with reference to human security. Indication of the undertaken problems, in the author’s view, should be a contribution to a broad and interdisciplinary academic discussion, which has an impact on shaping the security policy.

Słowa kluczowe: transhumanizm, biotechnologia, bezpieczeństwo człowieka, eugenika

Key words: transhumanism, biotechnology, human security, eugenics

Edyta Sadowska

doktor nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce w specjalności polityka bezpieczeństwa. Adiunkt w Instytucie Nauk o Bezpieczeństwie Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Jest współautorką monografii *Postradzieckie państwa Azji Centralnej. Historia, polityka, gospodarka, społeczeństwo*. W kręgu zainteresowań badawczych pozostaje bezpieczeństwo państwa w dobie zagrożeń asymetrycznych, a w szczególności myśl eugeniczna, inżynieria genetyczna i zagadnienia współczesnej biomedycyny. Publikowała zarówno w czasopismach polskich, jak i zagranicznych, w języku polskim i francuskim. E-mail: edyta.sadowska@up.krakow.pl